

SEKTY JAKO VÝEVA PASTORACE

// Přiložimo průřez anketou, kterou podnikla čtyři oficiální úřady katolické církve: Sekretariát pro jednotu křesťanů, Sekretariát pro nevěřící, Sekretariát pro nevěřící a Papežská rada pro kulturu. Materiál získaný z mnoha zemí světa byl předběžně shrnut do zprávy, která vyšla v Le Discours de l'Église 3. 1979 (1.6.1986). Následující pasáže mohou být užitečné i o n. s. //

I. ÚVOD

Co jsou to sekty? Co se míní slovem "kult"? U tohoto tématu je důležité si uvědomit, že je tu jistá obtíž týkající se pojmů, definic a terminologie: Vztahy "sekta" a "kult" mají poněkud hanlivý odstín a navozují, zdá se, značně negativní hodnocení. Lze dávat přednost neutrálnějším výrazům jako "nová náboženská hnutí", "nové náboženské skupiny". (...) Především je užitečné rozlišovat sekty křesťanského původu od těch, které vycházejí z jiných náboženství nebo z určitého humanismu. Choulostivější je často otázka, jak odlišit sekty křesťanského původu od samotných církví, od církevních společenství a od legitimních hnutí uvnitř jednotlivých církví. Toto rozlišení je však velmi důležité.

Sektářský duch, tj. pocit nesnášlivosti spojený s výbojností, máří totálně vlastní vlastnosti "sekt" a rozhodně nestačí k její charakteristice. S tímto duchem se můžeme setkat i ve skupinách věřících, jež tvoří součást církve nebo církevních komunit. Tyto křesťanské skupiny, vyznačující se duchem sektářství, se mohou vyvíjet v důsledku proklukování náboženského vzdělání a kontaktů s jinými křesťany a tak se přeprocovat k "církevnějšímu" postoji. (...)

Jedna z odpovědí na dotazník popisuje sekty takto: "Z praktického hlediska bývá sekta definována jako "náboženská skupina mající vlastní světový názor, který se odvozuje od učení některého z hlavních světových náboženství, ale není s ním totožný". By zde máme na mysli zvláštní skupiny, které jsou obvykle považovány za omezení svobody lidí a společnosti vůbec; tyto kultury a sekty jsou rovněž popisovány tak, že mají určitá množství zvláštních způsobů chování, které jsou jim společné. Ve své struktuře jsou nejčastěji autoritářské; užívají jisté druhy "vytváření myšlí" a mentální kontroly; pěstují kolektivní darcovství, vnukají pocity viny a strachu apod. (...)

Nehledě k této nepřesnosti v rozlišování a tedy v terminologii téměř všechny místní církve zaznamenávají vznik a rychlé šíření nových náboženských či pseudonáboženských hnutí všeho druhu. (...) Tento jev se rychle rozvíjí, na mnoha místech s jistým úspěchem, což klade pastorační problémy. Nejbezprostřednější pastoračním problémem je často otázka, jak přistupovat ke členům katolické rodiny, který se dal získat nějakou sektou. Kněz příslušné farnosti nebo místní pastorační pracovník obvykle musí především jednat s rodiči a přáteli takové osoby. Ustupu samotnou často není možno kontaktovat přímo, ať už jde o to, dát jí nějakou radu, nebo pomoci bývalému členu znovu se zapojit do společenství nebo do církve. Vyžaduje to psychologickou kompetenci a zkušenost. (...)

Důvodů poměrného úspěchu sekt mezi katolíky je sřejmě mnoho. Lze je vysledovat na různých rovinách. Především jsou tu potřeby a tužby, s nichž se člověk domnívá, že je nemožno uspokojit ve své církvi. Dále jde o techniky náboru a konverze, jichž sekty používají. (...)

Zdá se, že tento jev je příznačný pro depersonalizující struktury číselní společnosti, jež vytvářejí množství krizových situací jak na úrovni individuální, tak na úrovni společenské. V těchto krizových situacích se odhalují rozmanité potřeby, tužby a otázky, z nichž každá si žádá konkrétní a "konkrétní" odpověď.

Sekty se domnívají, že takové odpovědi mohou poskytnout. Čím tak zároveň na rovině citové a rozumové tím, že často odpovídají na citové potřeby takovým způsobem, že zatemňují schopnosti intelektuální. (...)

Odpovědi na dotazník ukazují, že daný fenomén je třeba vidět ani ne tak jako hrozbu pro církve (ačkoliv mnoho respondentů považuje dosti výbojný prozelytismus sekt za jeden z hlavních problémů), jako spíš určitou pastorační výzvu. (...) Tady je třeba si připomenout, že každá náboženská skupina má právo vyznávat vlastní víru a žít ve shodě se svým svědomím; že když jednáme jednotlivě s takovými skupinami, jsme povinni postupovat podle principů náboženského dialogu, jak byly formulovány 2. vatikánským sněmem a následnými církevními dokumenty; že je nezbytné zachovávat úctu, jež náleží každé lidské osobě; že náš postoj vůči těm, kdož upřímně věří, se musí vyznačovat pochopením a otevřeností, a nikoli odsuzováním. (...)

II. PŘÍČINY ROZMACHU SEKT

Potřeby a aspirace lidí a co sekty nabízejí

Struktura mnoha společenství byla zničena, tradiční způsoby života byly rozrušeny, rodiny jsou rozvráceny, lidé se cítí vykořenění a osamoceni. Odtud vychází potřeba někam patřit.

Výrazy citované v odpovědích: sounáležitost, láska, společenství, komunikace, vřelost, vztah, péče, podpora, přátelství, náklonnost, bratrství, pomoc, solidarita, setkání, dialog, útěcha, přijetí, porozumění, sdílení, blízkost, vzájemnost, pospolitost ("togetherness"), smíření, tolerance, bezpečnost, útočiště, ochrana, přístřeší, domov.

Zdá se, že sekty nabízejí: lidskou vřelost, pozornost a podporu v malých, pevně semknutých společenstvích; sdílení jednoho cíle a bratrství; pozornost vůči jednotlivcům; ochranu a bezpečí, zvláště v krizových situacích; resocializaci jednotlivců vytlačených na okraj společnosti (např. rozvedených); skupinu, která myslí často za jednotlivce. (...)

Hledání odpovědí

Sekty nabízejí: jednoduché a hotové odpovědi na složité otázky a situace; zjednodušené a částečné podání tradičních pravd a hodnot; jistou pragmatickou teologii, teologii úspěchu, eklektickou teologii nabízenou jako "nové zjevení"; "novou pravdu" pro lidi, kteří často málo znají pravdu "starou"; různé direktivy; apel na morální nadřazenost; důkazy "nadpřirozených" jevů: dar jazyků, vytržení, média, proroctví, atd.

Hledání celistvosti

Mnozí lidé zřejmě již nedokáží žít v souladu se sebou, s druhými, se svou kulturou a svým prostředím. Prožívají zkušenost roztržky. Byli zraněni svými rodiči nebo učiteli, církví nebo společností. Cítí se vyloučení. Touží po nějaké náboženské vizi, která by mohla všechno a všechny uvést v soulad; po nějakém kultu, jenž by ponechával místo tělu i duši, účastenství, spontaneitě a tvořivosti. Touží rovněž po uzdravení tělesném (tento bod zdůrazňují zvláště afričtí respondenti). (...)

Sekty nabízejí: uspokojující náboženskou zkušenost; kladou důraz na spásu, na obrácení; prostor pro pocity a emoce, pro spontaneitu (například při liturgických obřadech); tělesná a duchovní uzdravení; pomoc při řešení problémů s drogovou a alkoholickou závislostí; určitý vztah k životu. (...)

Potřeba uznání, jedinečnosti

Lidé mají potřebu vyjít z anonymity, vybudovat si vlastní totožnost, cítit, že jsou tak či onak něco zvláštního, a ne jen pouhým číslem či údem bez tváře,

ztraceným v davu. Velké farnosti či kongregace, administrativní vztahy a klerikalismus ponechávají málo místa k osobnímu přístupu ke každému jednotlivci v jeho konkrétní situaci. (...)

Sekty nabízejí: určitou péči o jednotlivce; stejné šance na dosažení funkcí, vedoucího postavení, účasti na jednání a uplatnění; možnost rozvíjet schopnosti; příslušnost k elitní skupině.

Hledání transcendence

Tady máme co činit s velmi hlubokou duchovní potřebou, která spočívá v hledání něčeho, co je za bezprostředně zjevnou, důvěrně známou, kontrolovatelnou a hmotnou skutečností, a co by mohlo dát odpověď na poslední otázky života: něčeho, co by mohlo významným způsobem proměnit život člověka. Projevuje se tu smysl pro tajemství, pro tajemné; starost o to, co má přijít; zájem o mesianismus a profetismus. Často si takoví lidé nejsou vědomi toho, co jim církev může nabídnout, nebo je zjevně odpuzuje to, co pokládají za jednostranný důraz na otázky morální, anebo institucionální aspekty církve. Jedna z odpovědí mluví o "soukromých hledáčích": "Průzkum naznačuje, že překvapivě velké procento lidí připouští, když jsou dotázáni, že měli jakousi náboženskou či duchovní zkušenost; říkají, že to dost významně změnilo jejich život, ale příznačně hned dodávají, že o této zkušenosti nikdy s nikým nemluvili ... Mnozí mladí lidé říkají, že se obávali, že by se setkali s výsměchem nebo že by vypadali podivínsky v očích ostatních, kdyby začali mluvit o této své duchovní či náboženské zkušenosti; často zakusili, že je obtížné o tom diskutovat i s profesory nebo kněžími, a tak nakonec při hledání odpovědi na jejich najzazší a nejdůležitější otázky zůstali odkázáni sami na sebe." (...)

Sekty nabízejí: Biblii a biblické vzdělání; nějaký smysl spásy; dary Ducha; meditaci; duchovní naplnění. Některé skupiny nabízejí nejenom možnost vyslovit a zevrubně probrat ony poslední otázky v "chráněném" společenském prostředí, ale nabízejí k tomu také určitou řeč a pojmy, jakož i soubor jasných a poměrně jednoznačných odpovědí.

Potřeba duchovního vedení

V rodinách "hledáčů" může jít o nedostatek podpory ze strany rodičů nebo o nedostatek vedení, trpělivosti, osobního nasazení ze strany církevních činitelů či vychovatelů. (...)

Sekty přicházejí s nabídkou: duchovní vedení a orientace od charizmatických vůdců. Osoba učitele, vůdce, gurua hraje důležitou roli pro připoutání žáků. Někdy nejde jen o pouhou podřízenost, ale o téměř hysterické zbožňování vlivného duchovního vůdce (mesiáše, proroka, gurua).

Potřeba perspektivy

Dnešní svět je světem vzájemné závislosti, nepřátelství a konfliktů, násilí a strachu ze zničení. Lidé jsou znepokojeni před budoucností, často jsou zoufalí, cítí se bezmocní. Hledají známky naděje, nějaké východisko. Někteří chovají přání, leckdy dost neurčité, učinit svět lepším.

Užívané výrazy: víze, probuzení, nasazení, obnova, nový řád, východisko, alternativy, cíle, naděje.

Sekty nabízejí: "nový pohled" na sebe, na lidstvo, na dějiny, na kosmos. Slibují počátek nového věku, nové éry.

Potřeba účasti a osobního nasazení

Tento aspekt úzce souvisí s předchozím. Mnoho "hledáčů" ("seekers") nepociťuje pouze potřebu celkové víze současné a budoucí světové společnosti, chtějí se také sami účastnit na rozhodování, na plánování a uskutečňování budoucího světa.

Hlavní užívané termíny: participace, aktivní svědectví, výstavba, elita, sociální angažovanost.

Sekty zdánlivě nabízejí: konkrétní poslání ve službě lepšímu světu, výzvu k totálnímu sebeodevzdání, osobní účast na různých rovinách. (...)

Techniky náboru a školení, indoktrinační postupy

Určité techniky náboru a školení ("náviku") a určité indoktrinační postupy, jež praktikuje velké množství sekt a jež jsou často velmi rafinované, mají také značný podíl na jejich úspěchu. Těmito prostředky sekty většinou přitahují lidi, kteří zaprvé nevědí, že takovýto přístup je často vůči nim uplatňován, a zadruhé si nejsou vědomi povahy prostředků, které je mají přimět ke konverzi a metod školení (sociální a psychologické manipulace), jimž mají být podrobeni. Sekty své normy myšlení, cítění a chování často vmucují, na rozdíl od přístupu církve, jež předpokládá přijatelný a odpovědný souhlas. (...)

Je třeba uvést následující prvky:

- Jemně propracovaný proces uvedení konvertity a postupné objevování jeho opravdových partnerů;
- techniky ovládnání: "love-bombing" (bombardování láskou), např. nabídka "bezplatného pohoštění v mezinárodním středisku pro přátele"; "flirting-fishing" (prostituce jako metoda náboru);
- hotové odpovědi, přátelství; při rozhodování je na nováčky leckdy vykonáván nátlak;
- lichocení;
- poskytování peněz, léků;
- požadavek bezpodmínečného podřízení zakladateli, vůdci;
- odloučení: kontrola racionálního postupu myšlení, vyloučení jakékoliv informace či ovlivnění zvnějšku (rodina, přátelé, noviny, časopisy, televize, rádio, léčení atd.), které by mohlo narušit fascinaci a proces přisvojení citů, postojů a modelů jednání;
- odvrácení nováčků od jejich minulého života, zdůrazňování jejich úchylného chování v minulosti (jako užívání drog, sexuální nezřízenosti); výsměch psychickým zmatkům, nedostatku sociálních vztahů atd.;
- metody deformace vědomí, vedoucí k poruchám vědomí ("intelektuální bombardování"); užívání klišé bránících přemýšlení; uzavřené logické systémy; omezení reflektujícího myšlení;
- udržování nováčků ve stavu neustálé zaměstnanosti, tak aby nebyli nikdy sami; neustálé nabádání a vedení do stavu duchovní exaltace, otupeného vědomí a automatického podřizování se pokynům; potlačení odporu a negativity; na strach se odpovídá způsobem, který často vzbuzuje strach ještě větší;
- silné soustředění na vůdce; některé skupiny mohou dokonce snižovat místo Krista ve prospěch zakladatele sekty (v případě "křesťanských sekt").

III. PASTORAČNÍ PŘÍSTUP

(...) Shrneme-li rozličné patologické příznaky moderních společností, můžeme říci, že všechny tak či onak představují rozličné formy odcizení (od sebe sama, od druhých, od vlastních kořenů, od své kultury atd.). (...) Ti, kdo se cítí ztraceni, chtějí být nalezeni. Jinými slovy, je tu prázdnota, jež úpěnlivě volá po naplnění, a v této souvislosti můžeme nejen pochopit kritiku církve obsaženou v mnohých odpovědích, ale především si ujasnit pastorační starosti a možné postupy. Odpovědi na dotazník výrazně podtrhují mnohé nedostatky a nepružnosti v současném životě církve, jež mohou usnadňovat sektám cestu k úspěchu. Zde však věnujeme pozornost hlavně pozitivním pastoračním postupům, jež jsou navrhovány či vyžadovány. Budou-li mít účinek, pak by se mohla výzva sekt stát užitečným povzbuzením pro duchovní a církevní obnovu.

Smysl pro společenství

Skoro všechny odpovědi vybízejí k tomu, aby se znovu promyslel (aspoň pokud jde o mnoho místních situací) tradiční "systém farního společenství"; hledání takových modelů společenství, které by byly bratrštější, "lidštější", které by více odpovídaly životní situaci lidí, více "základních církevních společenství": společenství, jimž jde o živou víru, o lásku (vřelost, přijetí, porozumění, smíření, bratrství) a naději; společenství slavení, modlitby a misionářského ducha: obrácená ke světu a vydávající svědectví; otevřená společenství, jež jsou oporou lidem se zvláštními problémy (rozvedení, "znovuoddání", na okraji společnosti).

Soustavná výchova a vzdělání

Odpovědi kladou velký důraz na potřebu evangelizace, katecheze, výchovy a neustálého vzdělávání ve víře - biblického, teologického, ekumenického - , a to jak u věřících na úrovni místních společenství, tak u kléru a u těch, kdo se zabývají výukou a výchovou. (...) Tento trvalý proces by měl zahrnovat zároveň informaci (o naší katolické tradici, o ostatních tradicích, o nových náboženských skupinách atd.) i výchovu: vedení ve víře u jednotlivých osob i ve společenství, prohlubování smyslu pro transcendentno, eschatologii, náboženskou angažovanost, společenskost atd. Církev musí být pro lidi nejen znamením naděje, musí jim k této naději také poskytovat důvody; musí jim stejnou měrou pomáhat otázky klást, jako na ně odpovídat. Ústřední místo Písma svatého je v tomto procesu nesmírně důležité. Jinak je třeba více a lépe využívat prostředků sociální komunikace.

Osobní a integrální přístup

(...) Výrazně je třeba dbát na rozměr zkušenosti, tj. osobní objevení Krista v modlitbě a angažovanosti (např. hnutí charizmatická a hnutí "obrození"). Mnozí křesťané žijí, jako by nikdy nebyli zrozeni! Zvláštní pozornost musí být věnována službě uzdravování modlitbou, usmiřování, bratrství a pozornosti vůči ostatním. Naše pastorační péče nesmí být jednorozměrná, musí se vztahovat nejen na oblast duchovní, ale i na oblast tělesnou, psychologickou, sociální, kulturní, ekonomickou a politickou.

Modlitba a bohoslužby

(...) Musí být ponechán prostor radostné tvořivosti, víře v křesťanskou inspiraci a "vynalézavost" i zájmu o společné slavení. I zde se klade požadavek inkulturace (s náležitým respektem k povaze liturgie a k tomu, co vyžaduje univerzalita).

Mnozí respondenti zdůrazňují biblickou dimenzi kázání; potřebu mluvit jazykem lidí; potřebu pečlivé přípravy kázání a liturgie (pokud možno týmové, za účasti laiků). Kázání nemá být teoretické, intelektuální a moralizující, jeho předpokladem je životní svědectví kazatele. Kázání, bohoslužby a modlitba ve společenství by neměly být mutně omezovány na tradiční kultovní místa.

Účast a vedení

Většina respondentů si je vědoma neustálého úbytku ordinovaných kněží a řeholníků. To vyžaduje zvýšenou podporu rozličných funkcí a soustavnou přípravu laických pracovníků. Snad by se měla věnovat větší pozornost úloze, kterou mohou v přístupu k sektám - či aspoň k těm, kdo jsou sektami přitahováni - sehrát laikové vykonávající v církvi ve spolupráci se svými pastýři pravé duchovní i pastorační vedení. Kněží by neměli být viděni především jako administrátoři, úředníci či soudci, ale spíše jako bratři, průvodci, utěšitelé, muži modlitby. Mezi věřícími a biskupem, dokonce i mezi biskupem a jeho kněžím existuje příliš často určitý odstup, který musí být překlenut. Úřad biskupa a kněze je službou jednoty a obcování, a věřící to potřebují vidět.

IV. ZÁVĚR

Ježíš má být náš paster, náš přístup k sektám? Na to zjevně nelze dát jednoduchou odpověď. Sekty jsou příliš různorodé; situace, v nichž působí (náboženská, sociální, psychologická), jsou příliš rozdílné. Odpověď nebude stejná, uvažujeme-li o vztahu ke vztahu k lidem mimo církev, k nevěřícím či nevěřícím nebo bezvěřícím vlivu na pokřtěné křesťany a zvláště na katolíky nebo na konverzní křesťany z katolické církve. (...)

Sektám je neochopitelné, že rozdělení bytí měla směřovat. (...) Je nezbytné, aby se sektám, zvláště mladé, varovaly a regulovaly profesionální pomocníci, kteří poskytují radu, právní ochranu atd.

Je třeba uvědomit si navíc, že se sektami není v žádném případě možno jen mluvit, že jsou nejen dialogu samy uzavřeny, ale že navíc mohou být vážnou překážkou v obecnější výchově všude tam, kde vyvíjejí svou činnost.

Nicméně, chceme-li být věrni tomu, čemu věříme, a svým zásadám - úctě k lidské osobě, k občanské svobodě, víře v činnost Ducha svatého, jenž působí podle nových teologických principů k naplnění záměru Boha v celém lidstvu, v každém jednotlivci, musí, když se s nimi setkáváme - navzdírem se prostě spojit a tít, a s nimi bojovat, se proti nim povede boj (...). "Výzva", kterou nám sekty či nová náboženská hnutí hlásají, musí být pevně vázána k naší vlastní obnově ve prospěch naší vlastní činnosti. (...)